

УДК:316.3

Мазурик О.В.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, доктор соціологічних наук, доцент

Склярова І.А.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, бакалавр

НЕДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УМОВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичне осмислення можливостей та ризиків діяльності організацій громадянського суспільства під час реалізації свого права на соціальний та громадський контроль державної влади в Україні. Теоретичний огляд базується на історичному контексті розвитку громадянського суспільства в Україні протягом періоду незалежності. Зазначено важливість врахування принципових відмінностей між соціальним та громадським контролем, що являють собою, відповідно, більш м'який та більш формалізований процес самоорганізації суспільства та реалізації громадянами своїх прав. Авторами окреслено наукове проблемне поле, визначені вітчизняні та закордонні соціальні дослідники, роботи яких є актуальними для дослідження взаємодії державної влади та організацій громадянського суспільства в контексті реалізації останніми контролюючої функції. Визначені та описані умови, можливості, переваги та ризики, які впливають на функціонування об'єднань громадян.

Стаття базується на результатах емпіричних досліджень функціонування організацій громадянського суспільства України останніх років, в яких визначено перспективи дослідницької діяльності у сфері взаємодії недержавних організацій та влади. Надано опис та пояснення псевдонизових ініціатив (astroturfing), принципів та наслідків їх дії. Акцентовано основні виклики сучасного українського громадянського суспільства, серед яких виділено такі: побудова партнерської взаємодії з владою, оцінка ризиків та недоліків такої взаємодії, розробка механізмів соціального контролю з боку об'єднань громадян, запобігання прямої чи непрямої залученості до нелегальних схем впливу на владу.

Ключові слова: соціальний контроль, громадський контроль, децентралізація, недержавні (некомерційні) організації, партнерська взаємодія, організації громадянського суспільства (ОГС).

° © Мазурик О.В., 2019

° © Склярова І.А., 2019

НЕГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: УСЛОВИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Рассмотрены теоретическое осмысление возможностей и рисков деятельности организаций гражданского общества при реализации своего права на социальный и общественный контроль государственной власти в Украине. Теоретический обзор базируется на историческом контексте развития гражданского общества в Украине в период независимости. Указано важность учета принципиальных различий между социальным и общественным контролем, представляющие собой, соответственно, более мягкий и более формализованный процесс самоорганизации общества и реализации гражданами своих прав. Авторами обозначены научное проблемное поле, определены отечественные и зарубежные социальные исследователи, работы которых актуальны для исследования взаимодействия государственной власти и организаций гражданского общества в контексте реализации последними контролирующей функции. Определены и описаны условия, возможности, преимущества и риски, которые влияют на функционирование объединений граждан.

Статья базируется на результатах эмпирических исследований функционирования организаций гражданского общества Украины последних лет, в которых определены перспективы исследовательской деятельности в сфере взаимодействия негосударственных организаций и власти. Предоставлено описание и объяснение псевдонизовых инициатив (astroturfing), принципов и последствий их действия. Акцентировано основные вызовы современного украинского гражданского общества, среди которых выделены следующие: построение партнерского взаимодействия с властью, оценка рисков и недостатков такого взаимодействия, разработка механизмов социального контроля со стороны объединений граждан, предотвращения прямой или косвенной вовлеченности в нелегальные схемы влияния на власть.

Ключевые слова: *социальный контроль, общественный контроль, децентрализация, негосударственные (некоммерческие) организации, партнерское взаимодействие, организации гражданского общества (ОГО).*

NON-GOVERNMENT CONTROL OF GOVERNMENT FUNCTION: CONDITIONS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

The article discusses theoretical interpretations of the possibilities and risks of the civil society organizations' activity in the course of the realization of their right to social and civil control of the state power in Ukraine. The theoretical review is based on the historical context of civil society development in Ukraine during the period of independence. The authors emphasize the importance of taking into account the fundamental differences between civil and social control, which

represent a measurable and more formalized process of self-organization of society and the realization of citizens' rights respectively.

The authors outline the problematic scientific field, identifies domestic and foreign social researchers whose works are relevant for the study of the interaction between state power and civil society organizations in the context of their control function. The conditions, opportunities, benefits, and risks of the functioning of public associations are identified and described.

The article is based on the results of empirical studies of civil society organizations' functioning during the recent years in Ukraine, which outlines prospects for research activities in the sphere of interaction between non-governmental organizations and state authorities. The description and explanation of astroturfing initiatives, the principle and consequences of their activity are given. The main challenges of modern Ukrainian civil society are emphasized: the building of partnerships with the authorities, assessing the risks and disadvantages of such interaction, development of the mechanisms of social control by associations of citizens, preventing direct or indirect involvement in illegal schemes of influence, etc.

Key words: *social control, civil control, decentralization, non-government (non-profit) organizations, partnerships, civil society organizations (CSOs).*

Актуальність теми. Творення східноєвропейської демократії, в тому числі української, від 1990-х й до сьогодні є досліджуваним та актуальним питанням суспільних наук. Україна за роки незалежності та державної самостійності впевнено стала на демократичний шлях розвитку, спрямований на плюралістичну модель, становлення якої ми можемо спостерігати й зараз. Це потребувало не лише системних змін, а й низових ініціатив, громадянської активності та ефективної *партнерської взаємодії* між державою та громадою. Під партнерською, ми розуміємо взаємодію суб'єктів, що ґрунтується на рівноправності, відкритості, обопільній звітності. Однак, така форма взаємодії в українському суспільстві розвинулась лише фрагментарно, ситуативно та часто має непрозорий характер. Це створило коло соціальних проблем, актуалізоване багатьма експертами. Їх вирішення потребує комплексного підходу, в тому числі за допомогою соціологічної оптики для більш глибокого розуміння причин та наслідків соціально-політичних процесів. Ці проблеми, на нашу думку, можуть бути вирішені через прозорий механізм контролю громади над владними органами, налагоджений діалог між державними структурами та організаціями громадянського суспільства, відкриту обопільну звітність обох сторін діалогу тощо.

Отже, в цій статті ми ставимо за **мету** теоретичне осмислення можливостей недержавного контролю над державною діяльністю. Це має бути основою майбутніх практичних розробок для подолання **наукової проблеми**, яка полягає у протиріччі між відсутністю цілісного теоретико-методологічного підходу до дослідження недержавного контролю над органами влади України з боку недержавних організацій та практичною необхідністю її розробки і впровадження.

Розробленість наукової теми. Питання взаємодії громадських організацій (ГО) та органів влади в соціальній науці в своїх наукових працях розробляли такі українські дослідники як Н. Гура, Я. Малик, Л. Мельник, В. Пащенко, О. Резнік, В. Степаненко, С. Степаненко тощо. Не менш важливими відносно зазначеної нами теми є роботи А. Карташова, О. Радченка, І. Савченка, Ю. Якименка та ін., що стосуються громадянського суспільства в Україні та його розвитку. Для досліджень української специфіки співпраці громадських об'єднань та влади можуть бути використані наукові надбання закордонних вчених: Р. Патнама, Х. Анхаєра, Л. Саламона, В. Соколовські, Л. Рієна тощо. Характеристики та особливості недержавного контролю, як громадського, так і соціального, описані в працях Н. Бойко, В. Городяненка, С. Жданенко, К. Кондова, С. Спільника тощо; серед закордонних авторів, залучених до цієї тематики, — Р. Айкерс, В. Рьопке, Н. Смелзер, М. Фуко, П. Штомпка та ін.

Вагомий внесок у розробку різноманітних форм контролю громадських організацій за впровадженням рішень органів державної влади зроблено міжнародними неурядовими організаціями. За їх підтримки проведено велику кількість досліджень стану та розвитку громадського сектору в Україні. Високий рівень дослідницької зацікавленості до питання функціонування громадських об'єднань, виражений у численних публікаціях, вже сам по собі вказує на актуальність даної теми. Серед неакадемічних досліджень значущими, на наш погляд, є наступні: “Чим живуть українські НДО” від “НДО Форум” (2018 р.), аналітичний звіт ГО “Асоціація сприяння самоорганізації населення” (2018 р.), “Опитування громадської думки щодо оцінки змін в обізнаності громадян щодо громадських організацій та їхньої діяльності” від “GfK Ukraine” (2017 р.), “Стіяка Україна: держава, громадянське суспільство та національна безпека” (2016-2018 рр.) для Міжнародного центру оборони та безпеки (Естонія), “Організації громадянського суспільства в Україні” (2016 р.) від ГО “Лабораторія досліджень ТЦК” тощо.

Не менш важливими для розвитку громадського сектору в Україні є методичні посібники, збірки рекомендацій, глосарії і т.п., видані спеціально для організацій громадянського суспільства (ОГС). Ці публікації мають інформативний та просвітницький характер, а зміст включає опис легальних можливостей ОГС, їх прав та меж відповідальності. Більшість цих теоретичних та емпіричних наробіток були одержані за сприяння закордонних організацій, грантових фондів тощо (British Council, USAID, GAC, OSCE і т.д.). Закордонні організації є стейкхолдерами українських ОГС, а отже зацікавлені у тривалій співпраці з ними. Саме ця зацікавленість формує цілі та завдання, які постають перед соціальними дослідниками: визначення специфіки функціонування українських організацій громадянського суспільства, їх потенціалу щодо подальшої співпраці, охарактеризування соціального та політичного контексту функціонування ОГС, а також проблем, що пов'язані із ними тощо. Проте розвиток української соціологічної думки в сфері дослідження взаємодії влади та організацій громадянського суспільства допоки є недостатнім, не завжди вчасно і адекватно дає відповіді

щодо причин збоїв, виникаючих проблем, а тому залишається важливим та перспективним дослідницьким полем.

Історичний аспект формування українського громадянського суспільства. На нашу думку процес становлення демократії неможливо (або навіть недоречно) аналізувати без дослідження історичного контексту розвитку країни-об'єкта дослідження. Це може бути проілюстровано роботою "Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії" (2001 р.): Р. Патнам разом із колегами у 1978-1986 рр. проводили комплексне лонгітюдне дослідження демократичного процесу в Італії. Фундаментальне дослідження стало можливим завдяки врахуванню історичних подій, ментальності населення, культурних та територіально-географічних особливостей кожного окремо взятого регіону, традицій громадянської активності (1860-1920 рр.). Були застосовані комбінації методів дослідження, що включали інтерв'ю, масове опитування, вторинний статистичний аналіз, соціальний експеримент, аналіз нормативних документів, а також конкретні дослідження реалізації політичних рішень на місцях [7, С. 27-28]. Цей італійський досвід ми вважаємо взірцевим для побудови масштабного дослідження перебігу процесу становлення демократії, в тому числі в Україні.

Формування українського громадянського суспільства часто співвідносять із Помаранчевою революцією та Революцією Гідності. Досліджень про їх беззаперечне значення і наслідки проведено (і буде проведено ще) чимало. Проте Революція на граніті зі студентськими голодуваннями 1990 р., шахтарський рух 1989-1990 років, акти індивідуального самоспалення, що майже зникли з наукового дискурсу, є не менш значущими в історії становлення незалежності України та її громадянського суспільства. Ці події сприяли формуванню політично активних громадян, орієнтованих на демократизацію суспільства, в якому вони перебувають. Їх дії значною мірою обумовлені рівнем поінформованості стосовно своїх політичних можливостей, досвідом реалізації наявних прав та впровадження якісних змін до них, розумінням механізму впливу громадян на діяльність влади (її інституцій, органів та уповноважених осіб). Втім, дослідження громадянської активності мають будуватися не на рівні індивіда, а на рівні *громади* - соціально активної ланки населення країни та/або регіону, діяльність якої спрямована на поліпшення життя громадян та збереження їх прав. Тим більш, що саме практика оперування правом на громадський контроль підживлює існування цих громад.

Наш *теоретичний огляд* спрямований на розуміння функціонування українського громадянського суспільства через його організації, які реалізують своє право на контроль діяльності влади. Прояви громадянської діяльності свідчать про те, що українське суспільство на даний момент є достатньо активним, хоча й не однорідно. За даними Фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва на листопад 2019 року "вважають себе залученими до активної громадської активності 10% громадян" [1, с. 3]. На кінець 2018 року абсолютна кількість зареєстрованих організацій громадянського суспільства складала 98136 одиниць, з них активні, діючі, тобто такі, що звітують за свою діяльність, - 76835 (78%) [11, с. 16]. Найбільш

поширеними напрямками діяльності таких організацій визначено: надання послуг (в тому числі соціальних), захист прав та представлення інтересів певних груп населення, надання консультацій та проведення тренінгів [11, с. 29]. Близько половини ОГС (52%) взаємодіють із волонтерами на безоплатній основі [11, с. 41]. Така активність зумовлена суспільними запитами, що спрямовані на європейські стандарти демократії. Громадянська активність проявляється не тільки через стихійні акції протесту, а й через законні процедури запобігання політичній та інших видів несправедливості, корупційних схем тощо. По суті діяльність ОГС являє собою одну з форм недержавного контролю.

Під *недержавним контролем* ми розуміємо широке поняття, що окреслює комплекс заходів громадського та соціального контролю органами громадянського суспільства. Ці два види контролю мають спільну природу, проте мають між собою певні відмінності. *Громадський контроль* - це сукупність механізмів підтримки сталого розвитку суспільства, нагляду за дотриманням владними структурами своїх повноважень та покладених на них законами країни завдань, а також впровадження санкцій при їх невиконанні; участь громадськості в коригуванні прийнятих владними органами рішень щодо потреб громади чи певних груп. В проекті закону України "Про громадський контроль" він вживається у значенні "діяльність суб'єктів громадського контролю з нагляду, перевірки та оцінки діяльності об'єктів громадського контролю на предмет відповідності такої діяльності вимогам, встановленим законодавством України, та суспільним інтересам" (стаття 3) [8, 2014].

Відповідно до нормативно-правових актів та існуючої практики діяльності організацій громадянського суспільства, можна виділити наступні форми прояву громадського контролю:

1. можливість виступати громадськими консультантами на слуханнях місцевих рад;
2. право на входження до складу громадських рад при центральних чи місцевих органах влади;
3. право ініціювати громадську експертизу;
4. можливість оскаржувати прийняті рішення через колективні звернення тощо.

Соціальний контроль має певні відмінності від громадського контролю, є процедурно менш формальним. В соціальній психології це поняття інтерпретується частіше як регулювання великою групою поведінки індивіда.

В суспільствознавстві соціальний контроль у значенні саморегуляції суспільства за допомогою певних соціальних груп та організацій почав активно використовуватись на початку ХХ ст. в роботах Е. Росса, Р. Парка (автора поняття "організації контролю") та ін. Перефразовуючи Н. Смелзера, громадський контроль є "нормою-правилом", тобто таким, що має під собою прописані закони, акти, які тягнуть за собою жорсткі санкції та покарання за їх порушення. В той же час соціальний контроль є "нормою-очікуванням", тобто покарання за порушення норми не є прописаним та не несе за собою суворого покарання, а лише суспільне засудження [10, с. 220-230]. На думку

класика соціології Т. Парсонса, соціальний контроль є певним процесом зіставлення очікувань та фактів. Тобто, контролюючий суб'єкт здійснює порівняння між писаним стандартом та/або соціальними очікуваннями з його фактичною реалізацією, а також формує висновок стосовно причин, наслідків та можливих санкцій, які необхідно впровадити відносно об'єкта контролю. Тобто, в системі взаємодії влади та громадянського суспільства владні інституції, органи, окремі посадовці виступають у якості об'єкта контролю (на кого націлена контролююча діяльність), а представники та групи суспільства (громадські об'єднання, спілки тощо) — суб'єктами (той, що здійснює контроль). Соціальний контроль державної влади з боку недержавних організацій може здійснюватись через громадську думку та груповий тиск. Він може бути спрямованим як на одного індивіда — виконавця владних ініціатив, так і на групу осіб, структурний підрозділ загалом.

Для розуміння сутності та тенденцій розвитку сучасних форм контролю в контексті ускладнення суспільства, варто згадати і Е. Дюркгейма, який описував різні види соціального порядку і відповідні йому моделі права (репресивне та кооперативне або реститутивне) в залежності від різних типів соціальної солідарності. Для простих гомогенних суспільств, об'єднаних «механічною солідарністю», притаманне «репресивне» право, що передбачає покарання кожного, хто порушить його приписи. Складні гетерогенні суспільства, поєднані «органічною солідарністю», характеризуються «реститутивним» правом, яке передбачає радше не покарання, а корекцію і відновлення, вимогу виправити шкоду, спричинену іншим членам суспільства. З плином історії роль репресивного карного права зменшується, натомість зростає реститутивне право з відповідними формами контролю.

Одна із вагомих умов сучасного політичного ладу в Україні, що впливає на реалізацію недержавного контролю — це децентралізація влади. *Децентралізація* є однією з найбільш популярних тем в соціально-політичному дискурсі сучасної української науки. Спираючись на досвід західної демократії, з 2014 року в Україні активно впроваджуються принципи децентралізації, тобто державний апарат влади віддає певні політичні та адміністративні повноваження, обов'язки місцевим органам влади, право самостійно вирішувати питання розподілу ресурсів тощо [Глосарій Децентралізації]. Це дає можливість групам впливу (територіальні громади, громадські та інші об'єднання) залучатись до вирішення питань на місцях, в тому числі через прямий діалог з можновладцями. Децентралізація встановлює правові рамки недержавного контролю, розширюючи можливості для громадян та їх об'єднань, дає можливість розвитку громад, залучає їх до прийняття рішень на місцях, розподілу громадських ресурсів тощо. За даними звіту «Децентралізація влади: порядок денний на середньостроковому рівні» [2, с. 177] процес децентралізації, запущений в Україні з 2014 року, характеризується експертами як такий, що вже на 2019 рік не може бути оберненим у більшості регіонів країни.

Важливо зазначити, що в умовах децентралізації влада *розділяє відповідальність* за результати своєї діяльності та прийняті рішення із

громадянами. В теорії це має забезпечувати максимальне наближення прийнятих рішень до суспільних потреб.

Труднощі та перепони, які постають перед недержавними організаціями в українських реаліях, висвітлені в результатах досліджень останніх років. Одне з них - опублікований у 2018 році аналітичний звіт "Чим живуть українські НДО: організаційні проблеми та можливості розвитку" від "НДО Форум". Дослідниками було виявлено ряд негативних чинників, що впливають на розвиток організацій громадянського суспільства. Серед перших трьох найбільш значущих проблем, на думку 37% представників громадських організацій, було визначено відсутність підтримки з боку влади [5, с. 3]. Непорозуміння і неналагоджений діалог з органами державної влади відчутно впливає на запровадження та реалізацію громадських низових ініціатив. Це, в свою чергу, призводить до пригальмовування процесу демократизації українського суспільства, розвитку негативних тенденцій, зниженню рівня довіри до державних органів, а за тим — до деструктивних настроїв в суспільстві.

Закордонні дослідники наголошують, що, аби говорити про діючу демократію в країні, має існувати реальна противага державній владі. Соціальний контроль з боку організацій громадянського суспільства, в свою чергу, є тим дієвим механізмом, що дає можливість оцінювати владні рішення та впровадження, впливати на якісні зміни в системі за допомогою "м'яких" санкцій.

Співпраця між державними структурами та недержавними організаціями має ґрунтуватись на засадах партнерства. Тут ми виходимо з того, що *партнерство* — це різновид взаємодії, коли партнери є рівноправними учасниками діалогу, а єдиним силовим методом, який вони можуть використовувати, є сила переконання [4, с. 8]. О. Резнік відзначає, що вже після проголошення незалежності України громадські рухи та організації демонстрували високу соціально-політичну активність, що не була типовою для радянської системи взаємодії громадян та державної/республіканської влади [9, с. 138-139]. Отже, українська незалежна держава сприяла утворенню об'єднань громадян у різних формах та надала їм законні можливості для контролю державної діяльності.

На сьогоднішній день до форм об'єднань громадян відносяться: громадські організації, благодійні організації та фонди, волонтерські організації, незалежні ЗМІ, професійні спілки, а також ситуативні об'єднання громадян (з певними обмеженнями). Втім індивідуальна низова ініціатива нормативно дещо обмежена. Громадянин може подати скаргу або запит щодо надання інформації до органів державної влади, створити електронну петицію для зібрання колективних підписів тощо. Організації ж громадянського суспільства мають відносну перевагу перед індивідуальною громадською діяльністю. До цих переваг можна віднести:

- можливість мати розгалужену систему зв'язків по всій країні;
- залучення експертів при необхідності розв'язання спірних питаннях з владою;
- використання спонсорських чи грантових коштів, регулярних

членських внесків дає певну фінансову незалежність та можливість придбання послуг (наприклад, аудиторських), матеріалів, ресурсів тощо;

– відносну фінансову незалежність, що дозволяє реалізовувати проекти на місцях для задоволення потреб груп та громад;

– легітимне право на участь в різноманітних соціальних проектах, в тому числі міжнародних.

Однак при відносній незалежності у виборі соціальних партнерів для співробітництва та одночасній можливості впливати на прийняття владних рішень, організації громадянського суспільства ризикують бути залученими в корупційні схеми, незаконні обгородки тощо. В деяких випадках громадське об'єднання чи інша недержавна організація реєструється в офіційних службах за всіма нормативними вимогами, проте складається з найманих працівників, перед якими з самого початку ставляться певні політичні цілі від неофіційного спонсора. Ці цілі можуть включати популяризацію певної політичної позиції, вплив на прийняття необхідних для замовника цієї організації владних рішень тощо. В даному випадку реалізація прав та свобод громади майже повністю відсутня. При високому рівні довіри населення України до громадських організацій (на 11 жовтня 2019 р. за даними “Центра Разумкова” громадським організаціям довіряють близько 49% опитаних) [6] зрозумілим є бажання деяких соціальних акторів використати об'єднання громадян як ресурс впливу на владу. Такі об'єднання в широкому загальному іменуються “кишеньковими”, “фейкоактивізмом”, а в політичній англійській літературі - “astroturfing” (з англ. “штучний газон”). Наразі в Україні не існує наукового методу перевірки недержавних організацій на добросовісність, а тому говорити про відсоткове співвідношення низових та псевдонизових ініціатив поки неможливо (крім випадків, виявлених журналістами або активістами). Розробка методології визначення “кишенькових” ініціатив є перспективним та актуальним питанням для соціальних дослідників. В цій методології зацікавлені організації громадянського суспільства, їх стейкхолдери, а також держава.

Висновки: в цілому можна зазначити, що наразі в Україні організації громадянського суспільства є активними та дієвими агентами змін, що сприяють демократизації держави. Соціально-політичні зміни, що відбулись протягом останніх 5-6 років сильно вплинули на усвідомлення громадянами своєї ролі в системі відносин “громадянин-держава”, що стало важливим чинником розбудови громадянського суспільства загалом та формування дієвої системи ОГС зокрема. Активна діяльність вже діючих та новоутворених недержавних організацій (громадських, волонтерських, благодійних тощо) за вказаний період сприяла зростанню їх авторитету та підвищенню довіри суспільства до них.

Із розбудовою мережі недержавних організацій було вдосконалено нормативно-правову базу, що означило та затвердило за ними права та можливості, що попередньо не мали чіткої інтерпретації. Із можливостями та відповідальністю, наданими законом та суспільством, організації громадянського суспільства наразі виступають у ролі партнера держави. Саме тому важливим завданням для них є налагодження ефективної

партнерської взаємодії на різних рівнях. А поширення децентралізації надає додаткові можливості такої взаємодії на регіональному рівні на постійній легальній основі.

Наразі перед недержавним сектором постає низка викликів та завдань, рішення яких матиме важливе значення в перспективі. Серед них є постійне вдосконалення законодавчої бази, налагодження ефективного партнерства і рівноправного діалогу з владними органами та посадовцями, створення та апробація інструментарію для перевірки надійності співпраці зі стейкхолдерами, застосування наявних механізмів соціального контролю, консультування, моніторингу, а також вирішення актуальних проблем із внутрішнім менеджментом. Не дивлячись на певні труднощі функціонування організацій громадянського суспільства в сучасній Україні, їх діяльність продовжує продукувати перспективні напрямки пошуку для соціальних дослідників, а саме: механізми співпраці влади та ОГС, ефективність і тенденції розвитку їх взаємодії, діючі механізми недержавного контролю тощо.

Розробка цілісного теоретико-методологічного підходу, а також удосконалення методології та методів дослідження функціонування організацій громадянського суспільства, надасть можливість для розуміння низки соціально-політичних проблем сучасного українського суспільства та визначить можливі шляхи їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Громадська думка: листопад-2019 [Електронний ресурс] // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київський міжнародний інститут соціології. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/9934259075de1251ce7bd42.36008621.pdf>.
2. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : НІСД, 2019. – 192 с.
3. Децентралізація. Глосарій [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/glossary>.
4. Жданенко С. Б. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 "соціальна філософія та філософія історії" / Жданенко Світлана Борисівна – Харків, 2003. – 15 с.
5. НДО у зовнішньому середовищі: організаційні проблеми та можливості розвитку. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження, проведеного на замовлення Форуму НДО в Україні – Київ, 2018. – 47 с.
6. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків [Електронний ресурс] // Разумков Центр. 11 листопада 2019 р. – Режим доступу до ресурсу: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-2>.

7. Патнам Р. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р. Патнам, Р. Леонарді, Р. Нанетті; пер.з англ. В. Ющенко. – Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. – 302 с.
8. Проект Закону про громадський контроль № 4697 від 14.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646
9. Резнік О. Зумовленість громадянських практик в Україні як віддзеркалення соціально-економічного розвитку суспільства / Олександр Резнік. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. – №4. – С. 135–145.
10. Смелзер Н. Социология: пер.с англ. / Нейл Смелзер. – Москва: Феникс, 1994. – 688 с.
11. Стан та динаміка розвитку організацій громадянського суспільства України 2002-2018 роки: Звіт за даними дослідження/ Автори – упорядники: Любов Паливода, Наталія Купрій, Олена Бікла – К.: [БФ «Творчий центр ТЦК»], 2018. – 108 с

References:

1. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, jointly with the Kiev International Institute of Sociology (2019) Public Opinion: November-2019. Available at: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/9934259075de1251ce7bd42.36008621.pdf>.
2. Zhalilo EA, Shevchenko OV, Romanova VV and others (2019) Decentralization of power: agenda for the medium term: analyte. ext. / Kyiv: NISD, 2019. - 192 p.
3. Decentralization. Glossary (ND) Available at <https://decentralization.gov.ua/glossary>.
4. Zhdanenko SB (2003) Partnership interaction in the process of becoming a civil society (socio-philosophical analysis). PhD Thesis, HUPS, UA.
5. NGO Forum in Ukraine (2018) NGOs in the external environment: organizational challenges and development opportunities. Analytical report on the results of a comprehensive study. Kyiv - 47 p.
6. Razumkov Center (2019) Citizens' assessment of the situation in the country and the activities of the authorities, the level of trust in social institutions and politicians. Available at: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-institutiv-ta-politykiv-2>.
7. Putnam RD, Leonardi R and Nanetti RY (1994) Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press.
8. Draft Law on Public Control No. 4697 (accessed 14.04.2014) Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50646
9. Reznik O (2013) The Conditionality of Civic Practices in Ukraine as a Reflection of Socio-Economic Development of Society. Sociology: theory, methods, marketing (4): 135–145.
10. Smelser NJ (1994) Sociology. Prentice Hall.

11. Palivoda L, Kupriy N, Bikla O (2018) State and Dynamics of Development of Civil Society Organizations of Ukraine 2002-2018: Research Report. CC Creative Center.

Надійшло до редакції: 27.12.2019

УДК: 316.356.2

Настояща К.В.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, докторантка, кандидат соціологічних наук, доцент.

ПРАКТИКИ СПОЖИВАННЯ В ФОКУСІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ : СПОЖИВАННЯ ЕМОЦІЙ ЗАМІСТЬ СПОЖИВАННЯ РЕЧЕЙ

Стаття присвячена аналізу трансформації практик споживання в сучасному суспільстві, їх новим формам і акцентам динаміки. Адже суспільство споживання сьогодні активно змінюється звільняючи місце новим ідеологічним векторам. І хоча люди продовжують споживати, вони тепер роблять це інакше, надаючи і інше значення споживанню як діяльності. В статті розглядаються основні тенденції і напрямки змін, робляться прогнози щодо перспектив і наслідків цих тенденцій.

Ключові слова : *практики споживання, імідж, життєвий стиль, силі споживання*

ПРАКТИКИ ПОТРЕБЛЕНИЯ В ФОКУСЕ ГЛОБАЛЬНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ: ПОТРЕБЛЕНИЯ ЭМОЦИЙ ВМЕСТО ПОТРЕБЛЕНИЯ ВЕЩЕЙ

Статья посвящена анализу трансформации практик потребления в современном обществе, их новым формам и акцентам динамики. Ведь общество потребления сегодня активно меняется освобождая место новым идеологическим векторам. И хотя люди продолжают потреблять, они теперь делают это иначе, предоставляя и другое значение потреблению как деятельности. В статье рассматриваются основные тенденции и направления изменений, делаются прогнозы относительно перспектив и последствий этих тенденций.

Ключевые слова: *практики потребления, имидж, жизненный стиль, силе потребления*